

Perspectiva narativa intr-o proza realista, obiectiva - Intr-o opera epica

Ion (Liviu Rebreanu)

Introducere:

Aparitia romanului Ion in 1920 reprezinta o data memorabila in evolutia literaturii romane: acest prim roman realist obiectiv "rezolva o problema si curma o controversa" (Eugen Lovinescu). Fata de celelalte romane realiste care l-au precedat, respectiv Ciocoi vechi si noi de Nicolae Filimon (1863) sau Mara de Ioan Slavici (1894/1906), Ion ilustreaza ceea ce Lovinescu recomanda prozatorilor moderni, respectiv trecerea de la subiectiv la obiectiv in sensul deliricizarii prozei, al renuntarii la excesele idilice din operele semanatoriste sau la nota moralizatoare a celorlalte creatii ardelenesti. Astfel, Rebreanu reuseste prin Ion sa creeze primul roman modern, chiar daca fundalul actiunii nu il constituie spatiul citadin.

In primul rand, cea mai evidenta trasatura a acestui roman din punctul de vedere al modernizarii se regaseste la nivelul perspectivei narative, care este de tip auctorial. Naratiunea se face la persoana a treia, de catre un narator omniprezent, omniscient, exterior evenimentelor relatate. Asa cum sustine Nicolae Manolescu, acest narator adopta o pozitie de "extrateritorialitate, infatiseaza o lume care exista in afara lui si poate fi foarte bine inchipuita si in absenta lui". Viziunea naratologica, notiune ce desemneaza raportul dintre cantitatea de informatii stiute de narator si cele stiute de personaj, este "din spate" (Tzvetan Todorov), corespunzandu-i focalizarea de tip "zero". Aceste aspecte se regasesc mai ales in proza realista, in programul estetic al acestui curent regasindu-se intentia de a descrie fapte in mod verosimil, cu o precizie aproape stiintifica, in spiritul exactitatii, cu obiectivitate, pe un ton impersonal, neutru. Aceeasi preferinta se regaseste si in romanele lui Rebreanu, el insusi mentionand, in eseul Cred: "pentru mine arta inseamna creatie de oameni si de viata."

In al doilea rand, aceasta perspectiva realista presupune o intelegere a literaturii ca mimesis, deoarece autorul isi propune sa reflecte lumea ca intr-o oglinda, in toata complexitatea ei, creand in acelasi timp iluzia unei lumi adevarate, care respecta principiul cauzalitatii si al coerentei. Criticul Nicolae Manolescu incadreaza opera in categoria romanului doric, considerand ca iluzia vietii este aici mult mai importanta decat iluzia artei. Obiectivitatea este o conditie a acestui tip de roman, prin naratiunea la persoana a treia, realizata de catre un narator omniscient si impersonal.

Romanul este realist prin tema pamantului, care reprezinta, de fapt, miza conflictului, deoarece el determina in lumea satului pozitia sociala si autoritatea morala a indivizilor. Acestei teme i se adauga cea a iubirii, pentru ca destinul personajului principal este definit de aceste doua mari coordonate. De fapt, nu pamantul se afla in centrul romanului, ci dorinta lui Ion de a-l avea. De aceea, putem considera ca si tema destinului este definitorie pentru roman. Titlul este sugestiv din

aceasta perspectiva, reprezentand numele personajului principal, care devine astfel, personaj eponim. In ceea ce priveste structura, romanul este alcatuit din doua mari parti complementare, avand in centru pamantul, respectiv iubirea: Glasul pamantului si Glasul iubirii, carora li se subordoneaza cele treisprezece capitole cu titluri sugestive: inceputul, Blestemul, streangul, Sfarsitul. In planul continutului, romanul respecta principiul realist care solicita prezentarea vietii in multitudinea ipostazelor sale. Rebreanu foloseste tehnica planurilor paralele, prin care prezinta simultan viata taranimii (Ion, Ana, Vasile Baci, George, Florica) si viata intelectualitatii (preotul Belciug si familia Herdelea). Se poate vorbi asadar chiar despre un roman in roman, pentru ca se urmareste in paralel destinul a doua familii apartinand unor grupuri sociale diferite.

In al treilea rand, o trasatura realista ce evidentiaza prezenta unui narator omniprezent si omniscient, cu statut demiurgic, este prezentarea veridica a oamenilor si evenimentelor, care se face inca din incipit. In descrierea drumului care intra in satul Pripas, naratorul estompeaza distinctia dintre realitate si fictiune si surprinde cadrul unei lumi in care naratiunea pare a continua viata insasi. Detaliile toponimice dau veridicitate prezentarii si il familiarizeaza pe lector cu aspectele etnografice si sociale ale lumii prezentate. In acelasi timp, descrierea ilustreaza conditia sociala a unor personaje si anticipeaza rolul acestora in desfasurarea narativa. Finalul reprezinta descrierea aceluiasi drum, dupa incheierea evenimentelor, drum care se pierde, de aceasta data, in "soseaua mare", inscriind destinul individual al personajelor in marele destin universal. Simetria incipitului cu finalul corespunde conceptiei lui Rebreanu despre roman, inteles ca un "corp sferoid".

In plus, personajele sunt construite, de asemenea, in spirit realist, sustinand firul epic al romanului. Personajul principal este exponential pentru o anumita categorie sociala, iar structura sa psihologica este pusa sub semnul unor trasaturi dominante: tipul taranului, caracterizat printr-o inteligenta dura, egoism si cruzime, dar mai ales printr-o vointa imensa. Conform delimitarii teoreticianului E. M. Forster, Ion este un personaj rotund, avand capacitatea de a surprinde cititorul in mod convingator prin reactiile si gesturile lui. El se opune personajelor plate, construite in jurul unei singure idei sau calitati, precum Ana, Florica. Constructia personajelor de catre un narator demiurgic presupune obiectivarea viziunii. Modernitatea prozei lui Rebreanu consta in atitudinea neutra, impersonala a naratorului, care nu impune cititorului propria atitudine asupra personajului, ceea ce explica interpretarile contradictorii ale lui Calinescu sau Lovinescu asupra protagonistului. Totusi, moartea lui Ion in final reprezinta o modalitate moralizatoare de rezolvare a conflictului.

Romanul realist mai presupune un tip anume de personaj, purtator de cuvnt al naratorului, ceea ce-i confera acestuia un grad mai mare de obiectivitate: personajul alter-ego. Acesta este Titu Herdelea, care va aparea si in alte romane (Rascoala, Gorila). In Ion, el face legatura dintre cele doua planuri si ii determina pe membrii celor doua familii sa comunice. Este un personaj tipologic, reprezentand intelectualul dilematic, care cauta raspunsuri la marile probleme ale existentei personale si sociale.

Nu in ultimul rand, tehnica narativa este tipic realista. Opera respecta principiul cauzalitatii si al coerentei, romanul avand o desfasurare logica si cronologica. Totusi, naratorul adauga procedeul

anticiparii, prin care se prefigureaza evolutia unui personaj prin replici, gesturi, situatii care anunta evenimentele ulterioare. In Ion, cel mai important element cu valoare de anticipare este aparitia Savistei, in momentele cheie ale romanului.

Prin urmare, Liviu Rebreanu construiește un roman realist, obiectiv, care ramane un model pentru proza de acest tip din literatura noastra.